

УДК 342.77:34.04(477)

DOI <https://doi.org/10.32782/npuuola.v36.2025.20>*В. І. Приходько*

ПРИНЦИПИ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ ПРОВЕДЕННЯ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. У сучасних умовах розвитку правової системи України важливого значення набуває питання забезпечення ефективного судового захисту прав інтелектуальної власності. Одним із ключових інструментів у цій сфері є проведення судових експертиз, що дозволяє встановити об'єктивні фактичні обставини у справах щодо порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності. Враховуючи зростаючу кількість спорів, пов'язаних із правами на результати творчої діяльності, актуальність дослідження принципів публічного адміністрування судових експертиз у цій сфері є очевидною.

Публічне адміністрування проведення судових експертиз у сфері інтелектуальної власності охоплює діяльність органів влади, судових установ та спеціалізованих експертних установ, які забезпечують незалежність, неупередженість та об'єктивність експертних висновків. Однак на практиці існують численні проблеми, пов'язані з відсутністю єдиних методологічних підходів до оцінки об'єктів інтелектуальної власності, недостатньою кількістю кваліфікованих судових експертів у цій галузі, а також суперечливістю висновків, що ускладнює розгляд справ у судах.

Особливу значущість дослідження має в контексті євроінтеграційних процесів та адаптації національного законодавства до міжнародних стандартів у сфері інтелектуальної власності. Вдосконалення процедур судових експертиз сприятиме підвищенню рівня правової визначеності, зниженню рівня судових помилок та забезпеченню ефективного захисту прав інтелектуальної власності. Важливим аспектом є також впровадження цифрових технологій та автоматизованих систем у процес експертизи, що сприятиме більшій точності та прозорості висновків.

Таким чином, наукове дослідження принципів публічного адміністрування судових експертиз у сфері інтелектуальної власності в Україні є необхідним для формування ефективної системи правового регулювання, що відповідатиме викликам сучасного інформаційного суспільства. Розробка рекомендацій щодо вдосконалення механізмів адміністрування експертиз дозволить покращити якість судового розгляду справ та сприятиме захисту прав власників інтелектуальної власності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До певних питань принципів публічного адміністрування проведення судових експертиз у сфері інтелектуальної власності в Україні звертали в свою увагу вчені правники: Ю. Битяк, В. Галунько, В. Данілов, П. Діхтієвський, О. Дорошенко, О. Єщук, О. Ключев, Н. Ковальова, Т. Коломоєць, С. Короєд, О. Костенко, П. Крайнев, В. Курило, О. Кузьменко, П. Лютіков, Р. Мельник, О. Орлюк,

Е. Сімакова-Єфремян, С. Сливка, С. Стеценко, Л. Тимошик, В. Федоренко, О. Ястремська та ін. Проте вони питання аналізованої нами проблематики безпосередньо не аналізували, а звертали свою увагу на більш загальні, спеціальні чи суміжні виклики.

Мета статті. Визначення та обґрунтування принципів публічного адміністрування процесу проведення судових експертиз у сфері інтелектуальної власності в Україні, аналіз правових механізмів їх реалізації, а також розробка науково-обґрунтованих рекомендацій щодо вдосконалення організаційних та нормативно-правових засад функціонування судово-експертної діяльності у цій сфері. Дослідження спрямоване на виявлення ключових проблем і викликів, що постають перед експертними установами та судами, а також на вироблення шляхів підвищення ефективності судового контролю у сфері захисту прав інтелектуальної власності.

Виклад основного матеріалу. Для з'ясування поняття «принцип» необхідно звернутися до словника української мови в якому зазначено, що це є основне вихідне положення якої-небудь наукової системи, теорії, ідеологічного напрямку і т. ін. [1].

В. Галуцько вважає, що під принципами адміністративного права слід розуміти найбільш загальні та стабільні вимоги, об'єктивно зумовлені засади, на яких базується адміністративна діяльність суб'єктів публічної адміністрації з метою забезпечення права, свобод і законних інтересів приватних осіб, нормального функціонування громадянського суспільства та держави [2, с. 148]. На думку професора В. Колпакова, принципи адміністративного права – це позитивні закономірності, пізнані наукою та практикою, закріплені у правових нормах, або узагальнення чинних у державі юридичних правил [2; 3, с. 39].

На нашу думку, згідно із вищезазначеним принципами публічного адміністрування судових експертиз у сфері інтелектуальної власності в Україні є фундаментальними засадами, що забезпечують ефективність, об'єктивність та законність діяльності відповідних державних органів. Аналіз наукових підходів до визначення поняття «принцип» свідчить про його ключову роль у формуванні та реалізації адміністративного права. Виходячи з теоретичних положень В. Галуцька та В. Колпакова, принципи адміністративного права можна розглядати як стабільні, об'єктивно зумовлені норми, що забезпечують належне функціонування публічної адміністрації. Зокрема у сфері судових експертиз інтелектуальної власності ці принципи спрямовані на дотримання правових стандартів, захист прав зацікавлених осіб і забезпечення правової визначеності.

Таким чином, ми вважаємо що публічне адміністрування судових експертиз у сфері інтелектуальної власності має базуватися на принципах законності, об'єктивності, неупередженості та відкритості. Дотримання цих засад сприятиме підвищенню рівня правового регулювання в даній сфері, що, у свою чергу, забезпечить належний захист прав інтелектуальної власності та розвиток правового суспільства в Україні.

Відповідно до вищезазначеного, розглянемо основні принципи публічного адміністрування судових експертиз: 1) принцип законності – публічне адміністрування судових експертиз у сфері інтелектуальної власності

базується на чіткому дотриманні законодавчих норм та регулюючих актів. Зокрема, це передбачає виконання експертних досліджень відповідно до законів України, таких як Закон України «Про судову експертизу», Цивільний процесуальний кодекс України, Господарський процесуальний кодекс України та інші нормативно-правові акти. Дотримання цього принципу гарантує правомірність висновків експертів і їх використання у судовому процесі [4]; 2) принцип незалежності експерта – незалежність експерта є ключовою складовою забезпечення справедливого розгляду справ, пов'язаних з інтелектуальною власністю. Державні та приватні судові експерти повинні діяти без стороннього впливу з боку учасників судового процесу, органів влади чи інших зацікавлених осіб. Забезпечення незалежності здійснюється через відповідні гарантії у законодавстві, включаючи можливість оскарження дій або висновків експерта у разі наявності сумнівів у їхній об'єктивності [5]; 3) принцип прозорості – публічне адміністрування судових експертиз у сфері інтелектуальної власності передбачає відкритість та доступність інформації про процеси та процедури проведення експертиз. Це означає наявність реєстрів судових експертів, публічний доступ до методичних рекомендацій та нормативних документів, а також можливість перевірки обгрунтованості висновків експертизи. Прозорість сприяє підвищенню довіри до експертних досліджень та рішень судів, заснованих на їхніх результатах [6]; 4) принцип наукової обгрунтованості – науковий підхід є основою для проведення судових експертиз у сфері інтелектуальної власності. Використання сучасних методів, інструментів та технологій дозволяє отримати об'єктивні та достовірні результати. Публічне адміністрування забезпечує регулярне оновлення методичних рекомендацій, підвищення кваліфікації експертів та впровадження інновацій у сфері експертних досліджень [6]; 5) принцип ефективності – ефективність судових експертиз у сфері інтелектуальної власності досягається через оптимізацію адміністративних процедур, своєчасність проведення досліджень та якість висновків. Державні органи адміністрування експертиз мають забезпечувати належні умови для оперативного розгляду справ, включаючи наявність достатньої кількості кваліфікованих експертів, спрощення процедур оформлення запитів та впровадження електронних сервісів для взаємодії з експертними установами [7].

Таким чином, принципи публічного адміністрування судових експертиз у сфері інтелектуальної власності в Україні спрямовані на забезпечення правової визначеності, об'єктивності, прозорості, наукової обгрунтованості та ефективності цього процесу.

Що стосується практичної реалізації досліджуваної нами проблематики, І. Брус вважає що прокурору доцільно заявляти (клопотати) про призначення судових експертиз у сфері захисту прав інтелектуальної власності, де розглядаються спори у справах про захист авторських прав (використання об'єктів авторських прав – художніх, літературних творів, фотографій, атласів і карт, креслень, комп'ютерних програм, баз даних тощо); у справах про захист прав промислової власності (використання без дозволу власника знаків для товарів і послуг, комерційних (фірмових) найменувань, промислових зразків, винаходів, корисних моделей); у справах за

позовами про оскарження рішень Державного департаменту інтелектуальної власності Міністерства освіти і науки України про надання правової охорони об'єктам промислової власності (знаки для товарів і послуг, винаходи, корисні моделі, промислові зразки); про відмову в наданні правової охорони зазначеним вище об'єктам; про визнання недійсними правоохоронних документів на об'єкти промислової власності (свідоцтв на знаки для товарів і послуг, патентів на винаходи, корисні моделі, промислові зразки), які були видані суб'єктам господарювання на підставі рішень Державного департаменту інтелектуальної власності Міністерства освіти і науки України [8; с. 50].

Отже, проведення судових експертиз у сфері інтелектуальної власності є важливою складовою реалізації принципів публічного адміністрування, оскільки забезпечує дотримання законності, об'єктивності та неупередженості в розв'язанні спорів щодо авторських та суміжних прав, а також прав промислової власності.

Однією з основних проблем є відсутність уніфікованих методичних підходів до проведення судових експертиз у сфері інтелектуальної власності, що призводить до суперечливих висновків. Також існує проблема недостатньої кількості висококваліфікованих експертів, що впливає на якість і швидкість виконання експертиз [9; с. 33].

У перспективі необхідно розробити єдині стандарти оцінки об'єктів інтелектуальної власності, забезпечити належний рівень професійної підготовки експертів та вдосконалити правові механізми взаємодії судової та експертної систем.

Згідно із вищезазначеним, можемо зробити висновок, що забезпечення ефективності публічного адміністрування судових експертиз у сфері інтелектуальної власності вимагає удосконалення нормативно-правової бази, впровадження сучасних експертних методик і підвищення рівня кваліфікації експертів. Впровадження цифрових технологій у процес експертизи може значно підвищити точність висновків та зменшити строки їх підготовки.

Висновки. Принципи публічного адміністрування проведення судових експертиз у сфері інтелектуальної власності в Україні – це сукупність базових засад і норм, які регулюють організацію, забезпечення прозорості, законності, ефективності та підзвітності процесів, пов'язаних із призначенням, здійсненням і контролем судових експертиз, що стосуються прав на об'єкти інтелектуальної власності. Ці принципи втілюють: верховенство права, що гарантує дотримання прав і свобод учасників процесу; незалежність експертів, яка забезпечує об'єктивність та достовірність висновків; прозорість процедур, яка дозволяє уникнути зловживань і сприяє суспільній довірі; ефективне управління ресурсами та компетентний кадровий склад; відкритість до інновацій і використання сучасних цифрових технологій у дослідженнях. Дотримання цих принципів забезпечує не лише правову визначеність у справах, що стосуються інтелектуальної власності, а й підвищує загальну ефективність державного управління в цій сфері.

Література

1. Білодід І. Словник української мови: в 11 т. Київ. *Наукова думка*. 1970–1980.
2. Галуцько В., Діхтієвський П., Кузьменко О., та ін. Адміністративне право України. Повний курс. підручник. Херсон. *ОЛДІ-ПЛЮС*. 2018. 446 с.
3. Колпаков В., Кузьменко О. Адміністративне право України: підручник. Київ. *Юрінком Інтер*. 2003. С. 18–26.
4. Закон України «Про судову експертизу». Офіційний вісник України. 2023. № 15; 5. Цивільний процесуальний кодекс. Відомості Верховної Ради України, 2004, № 40-41, 42, ст. 492; 6. Господарський процесуальний кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 6, ст. 56.
5. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження порядку проведення судових експертиз» від 10.02.2023 № 125.
6. Конституція України. Відомості Верховної Ради України. 1996, № 30, ст. 141
7. Досвід ЄС у сфері судових експертиз: порівняльний аналіз. *Юридична наука*. 2022. № 4. С. 67–78.
8. Брус І. Доказова дієвість судової експертизи у сфері інтелектуальної власності. *Право і суспільство*. 2014. № 5. С. 46–51. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2014_5_11
9. Аналітичний звіт «Стан та перспективи розвитку судово-експертної діяльності в Україні». Київ. *Центр правових досліджень*. 2023. 36 с.

Анотація

Приходько В. І. Принципи публічного адміністрування проведення судових експертиз у сфері інтелектуальної власності в Україні. – Стаття.

У статті розглядаються теоретичні та практичні аспекти принципів публічного адміністрування у процесі проведення судових експертиз у сфері інтелектуальної власності в Україні. Зазначені принципи виступають системоутворюючими орієнтирами, що визначають організаційно-правові засади функціонування експертної діяльності у сфері захисту авторських прав, патентного права та інших об'єктів інтелектуальної власності. Акцентовано увагу на таких фундаментальних принципах, як верховенство права, яке забезпечує дотримання прав і свобод усіх учасників процесу; незалежність та об'єктивність експертів, що гарантує неупередженість та достовірність результатів експертиз; прозорість процедур, яка сприяє запобіганню корупційним проявам і посиленню суспільної довіри до результатів судових розглядів. Особливу увагу приділено принципу ефективного управління ресурсами, що передбачає раціональне використання кадрового, матеріально-технічного та інформаційного потенціалу. Підкреслюється важливість впровадження інноваційних технологій та цифрових рішень у процес проведення експертиз, що дозволяє підвищити якість, швидкість та аналітичну глибину висновків. Проаналізовано чинне нормативно-правове регулювання, яке закладає основу для вдосконалення механізмів публічного управління у цій сфері, а також окреслено напрями його подальшого удосконалення. Дотримання вищезазначених принципів у процесі публічного адміністрування експертної діяльності у сфері інтелектуальної власності є запорукою правової визначеності, посилення правового захисту суб'єктів інтелектуальної власності та підвищення ефективності державного управління в умовах сучасних викликів і євроінтеграційних процесів.

Ключові слова: публічне адміністрування, судова експертиза, інтелектуальна власність, державне управління, права та свободи, принципи, охорона інтелектуальної власності, об'єкти інтелектуальної власності, нормативно-правове регулювання, експертна діяльність, авторське право.

Summary

Prykhodko V. I. Principles of public administration of forensic examinations in the field of intellectual property in Ukraine. – Article.

The article examines the theoretical and practical aspects of the principles of public administration in the process of conducting judicial examinations in the field of intellectual property in Ukraine. These principles serve as system-forming guidelines that determine the organizational and legal foundations of the functioning of expert activities in the field of copyright protection, patent law and other intellectual property objects. The emphasis is on such fundamental principles as the rule of law, which ensures compliance with the

rights and freedoms of all participants in the process; independence and objectivity of experts, which guarantees the impartiality and reliability of the results of examinations; transparency of procedures, which helps prevent corruption and strengthen public trust in the results of judicial proceedings. Special attention is paid to the principle of effective resource management, which involves the rational use of human, material, technical and information potential. The importance of introducing innovative technologies and digital solutions into the process of conducting examinations is emphasized, which allows to increase the quality, speed and analytical depth of conclusions. The current regulatory framework, which lays the foundation for improving public administration mechanisms in this area, is analyzed, and directions for its further improvement are outlined. Compliance with the above principles in the process of public administration of expert activities in the field of intellectual property is a guarantee of legal certainty, strengthening the legal protection of intellectual property subjects and increasing the efficiency of public administration in the face of modern challenges and European integration processes.

Key words: public administration, forensic examination, intellectual property, public administration, rights and freedoms, principles, protection of intellectual property, intellectual property objects, regulatory framework, expert activities, copyright.